

EXPERIMENT ALS EINDEXAMEN

Beoordeling en evaluatie

Dit artikel sluit aan bij het eerder gepubliceerde 'experiment als eind-examen' (Moer 1978: 3). Het eerste artikel gaf een indruk van opzet en uitvoering van het project en van de ervaringen van de leerlingen, beschreven door de leerlingen. Dit artikel is geschreven vanuit het standpunt van de docent Frans Hartemink die moet beoordelen. Achtereenvolgens zullen de beoordelingsprocedure, de normen en de evaluatie aan de orde komen.

Beide artikelen zijn tevens bedoeld als een reactie op het standpunt van de Commissie Modernisering Moedertaalonderwijs (CMM) – tegenwoordig Adviescommissie Leerplanontwikkeling Moedertaal (ACLO-M) geheven – ten aanzien van projectonderwijs. In haar nota Advies over het eindexamen Nederlands gaat de CMM niet in op de mogelijkheid de verschillende taalvaardigheden in één schoolonderzoek: geïntegreerd aan bod te laten komen, bijvoorbeeld door beoordeling van project-activiteiten en -produkten van de leerlingen (pag. 19). Volgens de CMM hoort die mogelijkheid niet thuis in een 'realistisch advies'. Uit beide artikelen blijkt naar de mening van Frans Hartemink dat er aan projectonderwijs veel haken en ogen zitten, maar ook dat een project als schoolonderzoek wel degelijk mogelijk is en door vrijwel alle betrokkenen als een zeer zinvol alternatief wordt beschouwd.

Zijn conclusie uit het hele experiment: in de toekomst weer aan projectonderwijs werken, liefst met andere vakken samen, de leerlingen beter voorbereiden en vooral in de laagste klassen al in het klein beginnen.

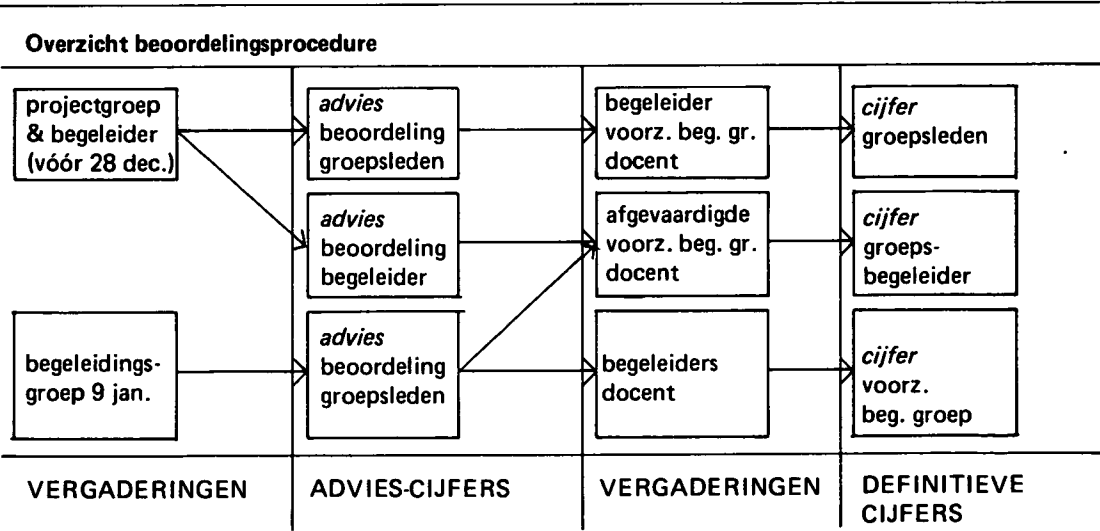
De beoordelingsprocedure

In het reglement schoolonderzoek was vastgelegd dat de docent de individuele prestaties en de groepsprestaties zou beoordelen; over invloed van leerlingen op de beoordeling werd niet gesproken. Het was zeker wel de bedoeling dat de leerlingen, volgens een gezamenlijk te ontwerpen procedure, invloed zouden kunnen uitoefenen op de beoordeling. Uitgangspunt bleef echter de verantwoordelijkheid van de docent voor het eindexamen.

De procedure werd opgesteld door de begeleidingsgroep van zeven leerlingen die mij hierbij om advies vroeg. Na uitvoerige discussie werd de procedure vastgesteld en in een brief aan medeleerlingen en schoolleiding uiteengezet. Uit de schoolleiding en één projectgroep van de zes projectgroepen kwamen bezwaren naar voren over de beoordeling van leerlingen door leerlingen. Na enige discussie legden deze tegenstanders zich neer bij het feit dat de procedure door de meerderheid was goedgekeurd. De beoordelingsprocedure werd als volgt.

Alle projectgroepen moesten gelijktijdig met het eindverslag een adviesbeoordeling inleveren over de groepsleden en de begeleider. De beoordeling moest in een afrondende bijeenkomst worden opgesteld aan de hand van de verstrekte normen. De schriftelijke adviezen werden in afzonderlijke vergaderingen besproken (er was gekozen voor schriftelijke adviezen om te voorkomen dat er eindeloze discussies zouden ontstaan tussen beoordelaars en betrokkenen).

Nadat het cijfer was vastgesteld werd het met de betrokkenen besproken en gemotiveerd. In de hierop volgende discussie kwamen geen nieuwe gegevens naar voren, zodat geen van de cijfers nog is gewijzigd.

De beoordelingsnormen

De beoordelingsnormen en de procedure zijn opgesteld door de begeleidingsgroep in samenwerking met de docent. Eind september was de procedure vastgesteld, de normen kwamen pas op 12 november. Alle groepen hebben hierover hun beklag gedaan, mijns inziens niet helemaal terecht. Bij de vaststelling van de normen werd namelijk eerst gekeken naar het werk dat de groepen tot op dat moment hadden verricht. Uitgaande van het niveau van een middelmatig actieve groep, werd bekeken wat deze groep de komende weken nog zou kunnen uitvoeren als zij in dit tempo door zou werken. Deze inventaris werd de lijst met minimumeisen. Als de groep aan de minimumeisen voldeed, kreeg hij zes punten, had de groep meer of minder uitgevoerd, dan konden maximaal twee punten worden toegevoegd of afgetrokken.

In tweede instantie zou de kwaliteit van het werk beoordeeld worden. De normen hiervoor zijn (natuurlijk) subjectiever. Goede kwaliteit kon twee punten extra opleveren, slechte kwaliteit kon betekenen dat de groep maximaal twee punten moest inleveren. Zo lag de uiteindelijke beoordeling dus tussen 2 en 10.

Normering van het project

Kwantitatief:	1 van iedere vergadering notulen
	2 minstens 15 vergaderingen
	3 minstens 5 (verschillende) brieven
	4 minstens 8 interviews, of 3 interviews en 1 enquête
	5 eindverslag, minstens 8 pag. A-4 getypt
	6 ieder groepslid driemaal gespreksleid(st)er en notulist
	7 10 kantjes A-4 uittreksels van literatuur en gesprekken.
Kwalitatief:	1 Is de doelstelling bereikt (zoals geformuleerd op 15 november)?
	2 Zijn de notulen volledig en overzichtelijk?
	3 Zijn de vergaderingen gedisciplineerd?
	4 Zijn de brieven volgens de etiquette?
	5 Passen de interviews en de enquête binnen de doelstelling en zijn ze goed voorbereid?

Het groeps cijfer werd niet automatisch het cijfer van elk groeps lid. Individuele verschillen ontstonden door verschil in gespreksleiding, betere of slechtere notulen, wel of geen aandacht voor de groep en het groepsproces, samenwerking, inbreng en inzet.

Alle projectgroepen moesten aan de hand van de normering een advies opstellen waarin zij hun eindcijfer met argumenten steunden. Dit advies

moest met het eindverslag worden ingeleverd. Als voorbeeld volgt nu het verslag van de beoordeling van de groep 'kernenergie', zoals het is opgenomen in het eindverslag.

Kernenergie

De groep gaf zichzelf 'tussen 8 en 9' zonder duidelijke argumenten aan de norm te ontleen. De begeleider, de voorzitter van de begeleidingsgroep en ik waren het hier dan ook volstrekt niet mee eens en kwamen uit op een 7,0 als groepscijfer (6,5 voor kwantiteit en 0,5 voor kwaliteit). Wij waren het wel grotendeels eens met de door de groep gemaakte verschillen ten aanzien van de individuele cijfers. Jeroen kreeg 8,0 (bereidde de vergaderingen zeer goed voor, toonde veel interesse, hield zich aan de afspraken, en probeerde zijn inbreng te vergroten nadat hierover bij de evaluatie was gesproken). Eric kreeg 7,5 omdat zijn inzet minder was. Henk Peter kreeg het groepscijfer 7. Edward en Martin kregen 6,5; zij hadden minder materiële inbreng, toonden minder inzet, hielden zich niet altijd aan de afspraken en namen een erg afwachtende houding aan.

We kunnen over de beoordeling nog de volgende opmerkingen maken:

- Er werd steeds door vier personen beoordeeld, waarbij slechts één keer een groot verschil optrad. In alle andere gevallen ging het om maximaal 0,5 punt verschil.
- De beoordeling op kwantiteit was eenvoudig en vrijwel steeds gelijk, de beoordeling op kwaliteit was moeilijker en subjectiever. Dit laatste is een algemene problematiek (denk aan de beoordeling van opstel en samenvatting in het schriftelijk eindexamen!).
- De beoordeling is arbeidsintensief voor alle betrokkenen, maar daarnaast ook weer erg leerzaam.

Op dinsdag 10 januari kregen de groepen de beoordelingsresultaten te horen. Boven beschreven rapportjes werden voorgelezen waarna de groep commentaar kon leveren. Vanzelfsprekend kwamen dezelfde problemen weer naar boven. Aangezien er geen argumenten werden genoemd, die nog niet bij de beoordeling waren betrokken, zagen we geen aanleiding om cijfers te wijzigen.

De beoordeling van de begeleiders

Op vrijdag 6 januari stelden de begeleiders ook hun eigen advies-cijfers vast. Dit bleek een hopeloos karwei! De voor de groepen opgestelde norm bleek redelijk te voldoen, de norm voor de begeleidingsgroep (die van de 'gewone' norm was afgeleid) bleek niet te hanteren. De begeleiders hadden zichzelf dus in een moeilijk parket gebracht. Na een uur vergaderen waren er intuïtief cijfers vastgesteld, die naar mijn idee te laag waren. Ik stelde voor om de resultaten eens te vergelijken met de resultaten van de andere groepen. Na vergelijking werden alle cijfers ongeveer één punt opgehoogd.

Aangezien iedereen de uitputting nabij was (na negen uur samenwer-

ken) werd de vergadering gesloten.

Op dinsdag 10 januari werden de cijfers van de begeleiders definitief vastgesteld in samenspraak met de groepen. Onze eerste opzet was om het cijfer dat de groep aan de begeleider had gegeven twee maal te tellen en dat van de begeleidingsgroep één maal. De begeleiders hadden namelijk duidelijk laten blijken dat ze tijdens het projectwerk steeds de bijdrage in hun eigen groep belangrijker hadden gevonden dan de bijdrage in de begeleidingsgroep. Omdat de resultaten van de berekening wel wat laag zouden uitvallen, werd alsnog besloten om de cijfers te middelen. Mijn idee was dat de begeleiders erg veel tijd en energie hadden moeten investeren. De eisen die aan hun groep waren gesteld (en ook door henzelf!) waren beslist hoger geweest als die van andere groepen. Daarbij kwam nog de grotere verantwoordelijkheid die zij voelden voor het slagen van het project. De belasting van deze leerlingen was volgens mij te groot geweest, wat verklaart waarom niet alles even goed is verlopen (hun eigen normering en samenstelling van hun eindverslag).

De cijfers die de groepen aan hun begeleiders hadden gegeven waren duidelijk gekoppeld aan het groepscijfer. Vanuit de groepen is deze gedachte natuurlijk zeer begrijpelijk, maar iedereen zag ook wel in dat een groep met een slecht resultaat dat niet altijd aan de begeleider kan wijten.

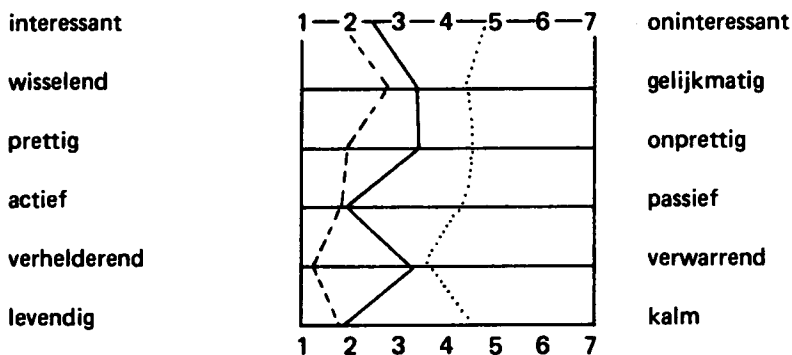
De cijfers liggen nu tussen 8,2 en 9,2, waarmee de begeleidingsgroep qua gemiddelde na 'stad in zee' en 'drugs' komt. Het gemiddelde van alle leerlingen werd nu 8,1. In totaal een redelijk resultaat, gezien het feit dat het gemiddelde van het totale schoolonderzoek van vorig jaar en de luistertoets van dit jaar een 7,0 was. Mijn conclusie: de resultaten zijn voor vrijwel iedereen bevredigend, de normen voor de gewone groepen waren redelijk bruikbaar, de beoordeling van de begeleiders moest teveel 'uit de losse hand'. Ondanks de soms gespannen discussies verdient het toch aanbeveling om de leerlingen bij de beoordeling te betrekken!

De projectevaluatie

Na de discussie over de cijfers vulden de leerlingen een door mij opgesteld evaluatieformulier in. Op dit formulier stond de OSGOOD-schaal en 18 vragen die op een 7-puntsschaal beantwoord konden worden. De Osgood-schaal dient om *het projectonderwijs* te vergelijken met het *onderwijs in het vak Nederlands zoals dat de voorafgaande jaren gegeven is*, en met *het ideaalbeeld dat de leerling heeft van het onderwijs in dit vak*. De vragenlijst werd opgesteld aan de hand van het instructiestencil dat de leerlingen bij de start van het project hadden gekregen. Ik wilde zo oordelen verzamelen over de uitgangspunten van de gekozen opzet. Hierdoor is het mogelijk een aantal gegevens exact te bepalen, dit in te

genstelling tot de meer algemene oordelen in de verslagen.
 We vergelijken nu eerst het projectonderwijs met het voorafgaande onderwijs en het ideaal.

Osgood-schaal

Op het formulier staan de onderste drie schalen omgekeerd om de polariteit wat te verminderen.

Verklaring:

----- het ideaalbeeld van de leerlingen
 _____ het projectonderwijs
 het onderwijs in klas 1 t/m 5

De Osgood-schaal is een 7-puntsschaal. Alle scores van de leerlingen zijn opgeteld, het gemiddelde wordt weergegeven in de grafiek.

De conclusie is duidelijk: projectonderwijs benadert het ideaalbeeld meer dan het voorafgaande onderwijs; het is dus ondanks alle kritiek op details een flinke stap in de goede richting. Helaas is het projectonderwijs nog net zo verwarrend/verhelderend als het voorafgaande. Bij het formuleren van een nieuwe opzet is dit aspect van groot belang. De graad van verwarring wordt natuurlijk ook verklaard door het gegeven dat dit de eerste maal was dat de leerlingen kennis maakten met projectonderwijs.

Om na te gaan of er een verband bestaat tussen het cijfer van een leerling en zijn waardering op voornoemde schaal, werden de leerlingen in groepen gedeeld:

H – de leerlingen met de hoogste cijfers (gemiddelde van deze groep: 9,2)

L – de leerlingen met de laagste cijfers (gemiddelde van deze groep 7,4)

A – de leerlingen die niet bij de evaluatie waren (gemiddelde van deze groep: 7,2!).

De gemiddelde scores van beide groepen (H en L) zijn op het evaluatieformulier aangegeven. Hieronder worden de resultaten van beide groepen kort samengevat:

H is meer bij projectonderwijs betrokken geweest, had wat meer contact met andere groepen, had enig voordeel van de begeleider, heeft veel geleerd over groepsprocessen, vindt het o.k. dat leerlingen beoordeelen, vond de docent matig op de hoogte, vindt dat contact tussen groepen meer georganiseerd moet worden, dat de relatie met medeleerlingen en docent is verbeterd, dat een begeleider nodig is, is zeer tevreden over het resultaat maar heeft veel tijd moeten investeren.

NB: deze groep bestaat uit alle leden van de groepen 'drugs' en 'stad in zee' en 5 begeleiders.

L doet over de meeste onderwerpen geen duidelijke uitspraak! Had niet veel contact met andere groepen, vindt ook niet dat dat georganiseerd moet worden en denkt ook niet dat relaties zijn verbeterd of verslechterd. Is niet erg tevreden, vindt dat er meer naar kwaliteit moet worden gekeken, heeft geen voordeel gehad aan de begeleider, weet ook niet of zo'n begeleider wel nodig is, maar vindt dat ze meer invloed moet hebben op de manier waarop begeleiders werken.

NB: van belang is op te merken dat dit het totaalbeeld van groep L is. Niet ieder lid van deze groep doet steeds neutrale uitspraken, eerder het tegendeel!! Bij elke vraag variëren de antwoorden van 1 tot 7.

Het wordt dus zeer moeilijk om aan de wensen van deze groep te voldoen.

Over de evaluatie waren weinig opmerkingen; over het algemeen vonden men het wel nuttig en aardig opgezet.

Bijlage

Evaluatieformulier voor het Project Nederlands. Gymnasium Haganum 1977-78

De bedoeling van deze evaluatie is om achteraf meningen en indrukken te verzamelen. Lees bij elke vraag of serie vragen eerst goed de opdracht. Vul daarna snel in; denk niet te lang na over je antwoord.

Vul de onderstaande schalen in. Lees eerst de beoordelingsopdracht vermeld boven de schalen. Plaats kruisjes tussen de komma's, niet erop. Dus zo:

—, X, —.

Denk niet te lang over je antwoord na.

1 Beoordeel op de volgende schalen *ons* projectonderwijs vanaf het begin tot nu toe:

(1) interessant	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	oninteressant
(2) wisselend	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	gelijkmatig
(3) prettig	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	onprettig
(4) passief	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	actief
(5) verwarrend	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	verhelderend
(6) kalm	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	levendig

2 Beantwoord de volgende vragen door om een cijfer van de schaal een cirkeltje te zetten.

1 Voelde je je bij deze onderwijsvorm zeer betrokken of weinig betrokken?

zeer betrokken	1	2	3	4	5	6	7	weinig betrokken
	—	—	—	—	—	—	—	

2 Was het voor jou duidelijk of onduidelijk wat de begeleider moest doen?

duidelijk	1	2	3	4	5	6	7	onduidelijk
	—	—	—	—	—	—	—	

3 Had je veel of weinig contact met leden van andere groepen?

veel	1	2	3	4	5	6	7	weinig
	—	—	—	—	—	—	—	

4 Heb je veel of weinig voordeel gehad van de begeleiding?

veel	1	2	3	4	5	6	7	weinig
	—	—	—	—	—	—	—	

5 Heb je door dit project wel of geen inzicht gekregen in groepsprocessen?

wel	1	2	3	4	5	6	7	geen
	—	—	—	—	—	—	—	

6 Vind je dat je veel of weinig invloed moet hebben op de manier waarop begeleiders werken?

veel	1	2	3	4	5	6	7	weinig
	—	—	—	—	—	—	—	

3 Beoordeel op de volgende schalen *het onderwijs in het Nederlands* in de voorafgaande jaren. (Plaats kruisjes tussen de komma's.)

(1) interessant	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	oninteressant
(2) wisselend	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	gelijkmatig
(3) prettig	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	onprettig
(4) passief	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	actief
(5) verwarrend	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	verhelderend
(6) kalm	' _ ' _ ' _ ' _ ' _ ' _ '	levendig

4 Beantwoord de volgende vragen door om een cijfer van de schaal een cirkeltje te zetten.

7 Vind je het juist of onjuist dat leerlingen elkaar beoordelen?

juist	1	2	3	4	5	6	7	onjuist
	_	_	_	_	_	_	_	

8 Vind je dat de docent voldoende of onvoldoende op de hoogte was van de werkzaamheden in de groep?

voldoende	1	2	3	4	5	6	7	onvoldoende
	_	_	_	_	_	_	_	

9 Vind je dat het contact tussen de groepen georganiseerd moet worden of niet?

wel georganiseerd	1	2	3	4	5	6	7	niet georganiseerd
	_	_	_	_	_	_	_	

10 Ben je het eens of oneens met de volgende stelling?

'De begeleider mengt zich niet in de in de groep gevoerde discussies, tenzij dit door de groep wordt gevraagd.'

eens	1	2	3	4	5	6	7	oneens
	_	_	_	_	_	_	_	

11 Denk je dat je relatie met je medeleerlingen door het project is verbeterd of verslechterd?

verbeterd	1	2	3	4	5	6	7	verslechterd
	_	_	_	_	_	_	_	

12 Denk je dat je relatie met de docent door het project is verbeterd of verslechterd?

verbeterd	1	2	3	4	5	6	7	verslechterd
	_	_	_	_	_	_	_	

13 Vind je dat je ten opzichte van andere vakken veel of weinig tijd aan Nederlands besteedt?

veel	1	2	3	4	5	6	7	weinig
	—	—	—	—	—	—	—	

14 Vind je een begeleider noodzakelijk of overbodig?

noodzakelijk	1	2	3	4	5	6	7	overbodig
	—	—	—	—	—	—	—	

15 Ben je over het eindresultaat tevreden of ontevreden?

tevreden	1	2	3	4	5	6	7	ontevreden
	—	—	—	—	—	—	—	

16 Vind je dat het project meer of minder spanning oproept dan een gewoon mondeling of schriftelijk schoolonderzoek?

meer spanning	1	2	3	4	5	6	7	minder spanning
	—	—	—	—	—	—	—	

17 Vind je dat je prestaties moet toetsen op kwaliteit of kwantiteit?

kwaliteit	1	2	3	4	5	6	7	kwantiteit
	—	—	—	—	—	—	—	

18 Vind je dat je veel of weinig tijd in projectwerk moest steken?

veel	1	2	3	4	5	6	7	weinig
	—	—	—	—	—	—	—	

5 Geef op de volgende schalen aan hoe jouw oordeel uit zou vallen wanneer het onderwijs in het Nederlands *ideaal* zou zijn. (Plaats de kruisjes tussen de komma's.)

(a) interessant	' — ' — ' — ' — ' — ' — ' — '	oninteressant
(b) wisselend	' — ' — ' — ' — ' — ' — ' — '	gelijkmatig
(c) prettig	' — ' — ' — ' — ' — ' — ' — '	onprettig
(d) passief	' — ' — ' — ' — ' — ' — ' — '	actief
(e) verwarrend	' — ' — ' — ' — ' — ' — ' — '	verhelderend
(f) kalm	' — ' — ' — ' — ' — ' — ' — '	levendig

6 De volgende vragen zijn alleen voor de begeleiders.

A Heb je bij het begeleiden veel of weinig steun gehad aan de bestudeerde literatuur?

veel	1	2	3	4	5	6	7	weinig
	—	—	—	—	—	—	—	

B Was voor jou wat je moest doen als begeleider, uiteindelijk duidelijk of onduidelijk?

duidelijk	1	2	3	4	5	6	7	onduidelijk
	—	—	—	—	—	—	—	

7 Heb je nog opmerkingen over deze evaluatie of over het project?

.....

.....

Literatuur

Hieronder volgt een overzicht van de literatuur die gebruikt is bij de opzet van het project. Verder een aantal werken dat gebruikt is voor specifieke onderdelen zoals de evaluaties. Ook staan er een paar werken tussen die niet rechtstreeks op project-onderwijs betrekking hebben. Zij hebben mij echter aangemoedigd om de stap te wagen.

Dick de Bie & Cees Louwerse *Projectonderwijs, opzetten en uitvoeren van project-onderwijs* Groningen 1972

Hans van Dam *Drama als werkvorm* (een inleiding op het gebruik van dramatische werkvormen bij het moedertaalonderwijs) Groningen 1977 (DCN-cahier 4)

Johan Eimers 'Projectmatig taalonderwijs' in: *Moer* 1976: 5, p. 251-259

Ad de Geus e.a. *Luisteren* Groningen 1977 (DCN-cahier 5)

Jan Griffioen *Zeggenschap. Grondslagen en een uitwerking van een didactiek van het Nederlands in het voortgezet onderwijs* Groningen 1975

Toine Hovens 'Groepswerk op de middelbare school' in: *Moer* 1977: 5 (thema-nummer groepswerk), p. 17-22

Theo Jansen & Anne-Ruth van Kammen *Projectonderwijs, afleren en aanleren* Purmerend 1976

C. Keers & H. Wilke *Oriëntatie in de sociale psychologie, het individu in de groep* Alphen aan de Rijn 1975, 2e druk (Samsom sociale en culturele reeks)

Frank R. Oomkes *Handboek voor gespreksttraining* Meppel 1976

Simon Ophof 'Emancipatie en projectonderwijs' in: *Moer* 1975: 3 (verslag van stroom 8 VON-congres 1975), p. 184-197

Everett Reimer *School is dood, alternatieven in opvoeding en onderwijs* Meppel 1973

Jan Schlebusch 'Je handen jeuken als een groep niets doet' in: *Moer* 1977: 5.

A.H.S. Stermerding *Begeleiden van groepen. Inzicht in groepsprocessen en praktische handleiding voor het werken met groepen* Alphen aan de Rijn 1975, 2e druk

Johan Sturm 'Projectonderwijs' in: *Moer 1977* (congresnummer, stroom 7), p. 67-74

A. Vrolijk, M.F. Dijkema & G. Timmerman *Gespreksmodellen, een geprogrammeerde instructie* Alphen aan de Rijn 1976, 3e druk

Werkboek behorende bij het practicum 'Methoden en Technieken', cursus 1976-77. Pedagogisch Instituut Rijksuniversiteit Leiden.